

TÜRKİYE HİMÂYE-İ ETFÂL CEMİYETİ AKSARAY ŞUBESİ AKSARAY BRANCH OF TURKISH CHILDREN'S PROTECTION SOCIETY

Mustafa Fırat GÜL*

Öz

Dünya tarihinde korunmaya muhtaç çocuklar ve bu çocuklar için insanlığın gereğini yerine getirenler olmuştur. Türklerin çocuklara ve kadınlara verdiği önem, tanıdığı ayrıcalık tarihin sayfalarında yerini almıştır. Türk tarihinde çocukları koruyan kurum denilince şüphesiz günümüzdeki ismi Çocuk Esirgeme Kurumu olan Himaye-i Etfâl gelir. Türkiye Cumhuriyeti döneminde kurumsallaşan cemiyetin kökleri Osmanlı'nın son dönemlerine uzanmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren teşkilatlanmasını hızlandıran Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin şubelerinden birisi de Aksaray şehrinde dir. Fakir ve kimsesiz çocuklar başta olmak üzere toplumun umudu, yarımı olan çocukların daha iyi şartlarda büyümesini, daha kaliteli eğitim almasını amaçlayan cemiyetin çok faydalı olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi'nin başkanı Vasıf Bey'dir. Çalışmalarıyla öne çıkan isimlerden olan Eczacı Vasıf Bey'in şahsi gayretleri de dâhil olmak üzere Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesinin faaliyetleri dönemin gazetelerinden ve diğer belge ve bilgilerden öğrenilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Aksaray şehri, Eczacı Vasıf Bey

Abstract

There were children in need of protection in the world history and those who fulfilled the need of humanity for these children. The importance given by Turks to the children and women, and the privilege given to them were placed in the pages of history. When it comes to the institution that protected children in Turkish history, first thing come to mind was, undoubtedly, Himaye-i Etfâl whose current name is the Child Protection Agency. The roots of this institution during the late Ottoman period extended to the Republic of Turkey. Especially one of the branches of the Himaye-i Etfâl Cemiyeti, which accelerated its organization since the first quarter of the 20th century, was in Aksaray city. It is seen that this institution, which aims to ensure the hope, future and better education to the poor and lonely children. In the first years of the Republic, the head of Aksaray Branch of the Himaye-i Etfâl was Vasıf Bey. In this article, including the personal efforts of pharmacist Vasıf Bey, who was one of the prominent figures with his works, the activities of the Himaye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Branch were tried to be learned from the newspapers of the period and other documents and information.

Keywords

Himâye-i Etfâl Cemiyeti (Turkish Children's Protection Society), Aksaray city, Pharmacist Mr Vasıf

* Dr, Aksaray Belediyesi Azm-i Milli Bilim ve Sanayi Müzesi, mustafafiratgul@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9023-4131>

Gönderim Tarihi: 31.03.2020
Kabul Tarihi: 26.06.2020

GİRİŞ

Himâye-i Etfâl'den önce Osmanlı'da çocukları esirgeme dernekleri kurulduğu bilinmektedir. II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında ülkede çok önemli değişimler, hareketler olduğu bir hakikattir. Dernekleşme de yine bu yıllarda çok bariz bir şekilde kayıtlara geçmiştir. İlk esirgeme derneği 1909'da Süleyman Paşa'nın kızı Sabiha Hanımın, ikinci dernek ise 1912'de Hamiyet Hulusi Hanım'ın başkanlığında kurulmuştur. Bu iki derneğin de kâtibesi Nezihe Muhittin'dir (Okay, 1999, s. 7). Fakat bu dernekler çocuklardan ziyade kadınların haklarının savunmasıyla alakalıdır. 1. Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde, 1917 yılında çocukların himâyesiyle alâkalı olarak bazı gelişmeler yaşanmıştır. Himâye-i Etfâl'in tarihinde oldukça önemli olan 1917 yılındaki gelişmeler şöyle özetlenebilir: 6 Mart'ta İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti İstanbul'da kuruldu. 1 Mayıs'ta İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti Kurucular Kurulu ilk toplantısı yapılmıştır. 1 Kasım'da Şehzadebaşı Muayenehanesinin (Dispanser) açılışı gerçekleştirilmiştir. 28 Kasım'da Firuz Ağa'da ilk Çocuk Misafirhanesinin açılışı yapılmıştır (ailevecalisma.gov.tr/chgm/hakkimizda/tarihce).

İstanbul Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin, savaş yıllarında ve sonrasında ülkedeki olumsuz koşullar ve zorluklara rağmen yaptığı çalışmalar ile öksüz ve yetim çocukların barınması, beslenmesi, sağlığı ve eğitimi konusunda başarılı faaliyetlerde bulunduğu, yayınladığı nizamname, talimatname ve raporlara yansımıştır. Savaş yıllarında olduğu gibi Mondros Mütarekesi'nden sonra da kimsesiz çocuklar konusunda gayretle çalışan cemiyet, bu çocukların yaşatılması ve hayata hazırlanması konusunda ülkenin mevcut şartlarında başarılı çalışmalarda bulunmuştur (Sarıkaya, 2003, s. 194).

Türkler, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın ilk çeyreğini adeta hızlandırılmış bir şekilde yaşamışlardır. Türk Milleti bu süreçte hızın ve hüznün içinde kalmıştır denilebilir. 1800'lerin sonunda Çarlık Rusya ve Yunanistan'la başlayan savaşlar yüzünden Osmanlı'nın dengesi iyice bozulduktan sonra 1900 başlarında iç siyaset daha da bir girift hale gelmiştir. Halen anlaşılamayan, çözülemeyen hadiseler yaşanmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, Trablusgarp ve Balkan Savaşları hemen akabinde I. Dünya Savaşı ve nihayetinde Kurtuluş Savaşı derken Türk Milleti savaşlardan, sıkıntılardan gözünü açamamıştır. Gün geldi Yemen'de yandı gün geldi Sarıkamış'ta dondu Mehmetçik. Askerinin yaşadığı acıları yaşayan Türk Milleti Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde çok önemli bir mücadeleden zaferle, gururla ama gazi olarak çıkmıştır. 1920'li yılların başları yine oldukça hareketli ve zor geçti ama yine de yarınlar, yani çocuklar düşünülmüştür. Zira yetmiş nüfusun çoğu savaşta yitip gitmiştir. 1923'te ilan edilen cumhuriyet aynı zamanda çocuklar için de başlangıçtır. 1921'de kurulmuş olan Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin günümüze uzanan hikâyesi oldukça önemlidir. Himâye-i Etfâl Cemiyeti hakkında doktora tezi hazırlayan M. Sarıkaya başka bir çalışmasında cemiyetin amacını 30 Haziran 1921 tarihli Karar Defteri'ne göre yapmıştır:

I. Dünya Savaşı ve onu izleyen bir sürü çetin ve acılarla dolu savaşların, ülkemizde doğurduğu yıkımlardan olmak üzere, şehit çocukları ile bakım ve korunması millete kalan diğer sıkıntılara ve felaketselere uğramış çocukların, milletçe korunması ve yedirilip içirilmesi ve öteki felaket görmüş çocuklar ve bütün memleket çocuklarının hayatlarının korunması, maneviyatlarının güçlendirilmesi, her birinin hayatla savaşmaya yatkın ve ülkeye faydası olabilecek düzeyde eğitilmesinin sağlanması, araştırılması ve hazırlanması ve geleceğimizin temeli olan, bu günkü ülke çocuklarının bütün şefkatli bir gözle

gözetilmesi ve bunun gerçekleştirilmesi (Sarıkaya, 2007, s. 322).

26.11.1921 tarihli belgede, Merkezi Ankara'da bulunan Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin halkın faydasına olduğu kayıtlıdır (BCA, 30-18-1-1-4-39-3). Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından, korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili ilk adımını, Darüleytamları Maarif Nezaretinden (Millî Eğitim Bakanlığı) alarak, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâlet'ine (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) devrederek atmıştır. Ardından, 5 Aralık 1922 tarihinde 2042 Sayılı Darüleytamlar Yönetmeliği çıkartılmış ve uygulamaya konulmuştur (Ummanel, 2017: 247). Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne gelir sağlamak amacıyla posta pulları satışı çıkmıştır (BCA, 30-18-1-1-4-46-17). Cumhuriyetin ilanı ve Millî Mücadele'den başarıyla çıkılmasının ardından, çocukların açlık, yoksulluk ve bakımsızlıktan ölmelerinin ve hayatta kalmalarının sağlanması en öncelikli çocuk politikası olmuştur. Bu amaçla, Himâye-i Etfâl Cemiyeti, yeni adı ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (TÇEK) faaliyetleri merkezi hükümetçe desteklenmiştir (Ummanel, 2017: 247). 1925 yılına ait bir belgede, zekâtın Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne verilmesi ve müftülüklerce Cemiyet'e yardımcı olunması söz konusudur (BCA, 51-0-0-0-13-114-25; BCA, 51-0-0-0-13-112-19). Sonraki yıllarda zekât, fitre ve kurban derilerinden elde edilen gelirin Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu), Hilal-i Ahmer (Kızılay) ve Himâye-i Etfâl Cemiyetleri arasında paylaşılacağına (BCA, 51-0-0-0-2-6-20) ve önceki kurumlara ilaveten Türk Ocakları da dâhil olmak üzere memurların irtibatlarında sakınca olmadığına ve hayır dernekleri olan bu cemiyetlere kırtasiye masraflarında da yardımcı olunmasına dair belgeler vardır (BCA, 51-0-0-0-14-122-5; BCA, 30-18-1-1-28-21-5).

Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nde hizmetleriyle adından söz ettiren başka bir ifadeyle cemiyet tarihinde imzası olan şahısların başında Dr. Fuad Umay gelmektedir. 1885-1963 arasındaki yaşamına oldukça güzel işler sığdıran Umay'ın hayatındaki en önemli iş çocuklara harcadığı mesaidir. Zira Dr. Fuad Umay, Himâye-i Etfâl Cemiyeti denilince akla ilk gelen isimlerdendir. Balkan Savaşları'nda askeri hastanede doktor, Bolu'da Millî Mücadele sürecinde teşkilatçı, TBMM'de siyasetçi kimliğiyle hizmet eden Umay için çocuklara hizmet ilk sıralarda gelmektedir. Dr. Fuad Umay'ın TBMM'ye sunmuş olduğu Kanun Tekliflerinin büyük bir bölümü çocuk ve Himâye-i Etfâl Cemiyeti ile ilgilidir (Deniz, 2019, s. 20).

Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne eğitim yönünden bakan bir yüksek lisans tezinde çocukların korunmasının Cumhuriyet Türkiye'sindeki tarihçesi özetlenmiştir.

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti ülkenin imkânlarını en iyi şekilde kullanarak ülkenin geleceği olan çocukları yasatmak, eğitmek ve üretken hale getirmek için çaba göstermiştir. 1920'li yılların zor şartlarına rağmen kısa sürede şube sayısını ve üye sayısını artıran kurum, halkın yardım ve bağışlarıyla yaşar. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren maddi ve manevi içerikli sosyal hizmetleri planlayan, programlayan, uygulayan, koordine eden ve denetleyen bu kurum, bugünkü Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun temelini oluşturur (Delialioğlu, 2009, s. 132).

Himâye-i Etfâl'in hedeflerinin başında tahmin edileceği gibi çocukların barınması, büyümesi, eğitimi ve diğer hususlarda en iyisine ulaşmasını sağlamaktır. Bu niyetlerini, mücadelelerini de çocukların tuttuğu pankartlara özlü bir şekilde yazmışlardır. Hem kartpostal ile hem de çocukların menfaati için düzenledikleri mitinglerde bu sloganlar hatırlatılmıştır. Eklerde yer alan miting fotoğrafı ve 1926 tarihli kartpostalda bahsi geçen sloganlar yer almaktadır. Sloganlar bugün de geçerliliğini koruyor denilebilir. "İstiyoruz" ifadesi ortada ve en önde iken diğer ifadeler şunlardır: "Mütahassis ebeler", "Sağlam ana baba", "Anne ihtimamı", "Temiz ve muntazam gıda", "Hava ve güneş", "Yalnız yatmak", "Bize mahsus bahçeler", "Hürmet", "Sineklerden kurtulmak", "Ana sütü", "Azarlanmamak", "Aile tabibi" ve

“Öpülmemek” (bkz. Ummanel, 2017, s. 249-252).

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi

Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin merkezi Ankara'dır. Cemiyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren güçlendiği, şubelerini artırdığı görülmektedir. 1925 yılı itibarıyla yurt içi vilayet şube sayısı 52 iken merkez şube sayısı 166'dır. Aksaray'ın da yer aldığı listedeki vilayetler şunlardır: Artvin, Ardahan, Adana, Aksaray, Antalya, Aydın, Edirne, Ordu, Erzincan, Erzurum, Ertuğrul, Ergani, Isparta, Eskişehir, Elaziz (Elazığ), İzmit, Bitlis, Bursa, Burdur, Bozok, Bolu, Biga, Tekirdağ, Tokat, Canik, Çorum, Dersim, Denizli, Diyarbakir, Zonguldak, Sinop, Sivas, Siverek, Saruhan, Trabzon, Kars, Kırklareli, Karesi, Kastamonu, Konya, Kırşehir, Kayseri, Gelibolu, Gümüşhane, Çankırı, Kütahya, Giresun, Rize, Mardin, Mersin, Uşak, İstanbul'dur (Sarıkaya, 2005, s. 74).

Aksaraylıların önemsedikleri, sahip çıktıkları cemiyetlerden birisi de Himâye-i Etfâl'dir. Cemiyetin başında yardımseverliğiyle meşhur Eczacı Vasıf Otyam bulunmaktadır. Vasıf Bey'in şahsî gayretleri, sevilen-sayılan bir kişilik olmasından dolayı Himâye-i Etfâl günden güne büyümüştür. Himâye-i Etfâl'in Aksaray şubesinin tam olarak hangi tarihte açıldığı tespit edilememiştir. Ele alınan dönemde Aksaray'ın merkez haricinde iki kazası daha vardır: Şereflikoçhisar ve Arapsun. Koçhisar'da cemiyetin çok üyesi kayıtlıken şube hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Arapsun Himâye-i Etfâl Cemiyeti reisi Doktor İbrahim Bey'dir (AVG, 30 Mart 1932, s. 2).

Cemiyetin Aksaray ve kazalarındaki şubeler hakkında en önemli kaynak *Aksaray Vilayet Gazetesi*'dir. 1926-1933 arasında 325 sayı olarak neşredilen gazete yarı resmî bir yapıdadır. Aksaray şehrinin vilâyetliği 1933'te lağvedildikten sonra gazetesi de kapanmıştır ya da kapanmak zorunda kalmıştır. Oldukça uzun bir süre gazete ve dergi yayımlanmadığı için de 1933'ün ikinci yarısından 1966'ya¹ kadar zaman dilimi adeta loşluk içindedir.

Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin Aksaray şubesinden, yöneticilerinden bahsetmeden önce şunu vurgulamak gerekir ki Cemiyet'in idaresine seçileceklerin topluma faydalı kişiler olması çok önemli bir prensiptir (BCA, 490-1-0-0-1-2-15). Cemiyet'in reisi olan Eczacı Vasıf Bey bir konuşmasında Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin dört çeşit üyesinden bahsetmektedir:

- 1) Aza-yı fahriye (fahri üyeler): Maddi ve manevi büyük yardımı dokunan kimseler
- 2) Aza-yı Faale (aktif üyeler): İdareyi teşkil eden kimseler
- 3) Azalar (üyeler): 1 liradan fazla taahhüdatta bulunanlar
- 4) Muavin azalar (yardımcı/yedek üyeler): Asgari 1 lira taahhüt edenler (AVG, 1 Mayıs 1929, s. 1).

Himâye-i Etfâl ile alakalı ilk haber 20 Nisan 1927 tarihli ve "*Aksaray Kadınlığının Cemiyet Hayatı*" başlıklıdır. Vali Bey'in refikası Saime Ziya Hanımefendi öncülüğünde Aksaraylı kadınların Himâye-i Etfâl çatısı altında kimsesiz şehit çocukları için teşebbüsünden bahsedildiği bu haberden öğrenilmektedir ki hükümet doktoru Hasan Tahsin Bey çok duygusal ve hamasi bir konuşma yapmıştır. Akabinde aynı gün Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin yönetimi de belirlenmiştir (AVG, 20 Nisan 1927, s. 3). Hemen şunu belirtmek gerekir ki gazetenin bazı sayılarında fakir ve zeki çocuklara yardım etmenin önemine vurgu yapılmıştır (AVG, 8 Şubat 1928, s. 1).

¹ 1966'da Hasandağı Gazetesi yayın hayatına başlamıştır. 1980'li yıllarda ve sonrasında başka yerel gazeteler neşredilmiştir.

Tablo:1 Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi Kadınlar Heyeti (AVG, 20 Nisan 1927, s. 3)

Reis	Saime Ziya Hanım
Reis-i Sâni	Fethiye İbrahim Hanım
Aza	Feride Münir Hanım
Aza	Saadet Hilmi Hanım
Aza	Dürdane Mecid Hanım
Aza	Pakize Hadi Hanım
Aza	Zehra Rıza Hanım
Veznedar	Fehime Mustafa Hanım
Kâtibe	Mukaddes Fehim Hanım

Yine aynı gazetede Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne yardımda bulunan kadınların isimleriyle yaptıkları bağışların olduğu bir liste "*Defaten teberruatta bulunmak suretiyle ibraz-ı hamiyet eden hanımefendilerimizin isimleri*" başlığı altında verilmiştir. Listedeki isimlerden *Naciye Vasıf Hanım* tahmin edileceği gibi -çalışmanın ilerleyen sayfalarında Cemiyet'e ve Aksaray'a hizmetleri anlatılan- Eczacı Vasıf Bey'in eşidir. Toplamda 7870 kuruş yardım yapılmıştır (AVG, 8 Şubat 1928, s. 1).

Tablo:2 Aksaraylı Kadınların Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne Yaptıkları Yardımlar (AVG, 25 Nisan 1928:2).

Himaye-i Etfâl'e yardımda bulunan hanımlar	<i>lira</i>	<i>kuruş</i>
Vali Ziya Bey refikası Saime Hanım	2	
Muhasebeci Avni Bey refikası Mevlüde Hanım	2	
Ticaret Müdürü Hilmi Bey refikası Saadet Hanım	1	
Mebus-ı sabık Vehbi Bey kâin validesi hanım	1	
Alibuçuk-zade Mehmet Bey refikası Sıddıka Hanım	1	
Alibuçuk-zade Kuddusi Bey kerimesi Ayşe Hanım	2	
Alibuçuk-zade Vehbi Bey kerimesi Hanım	2	
Alibuçuk-zade Edhem Bey Bakiye Hanım	3	
Merhum belediye reisi mahdumu Avni Bey refikası Hanım	4	
Şube reisi Sadık Bey refikası Cevahir Hanım	1	
Kondüktör Ömer Bey refikası Bedriye Hanım	1	
Avukat Murtaza Bey refikası Fehime Hanım	3	
Jandarma mülazımı Şahap Bey refikası Hanife Hanım	1	
Aza mülazımı Vehbi Bey refikası Badiye Hanım	1	
Nisari-zade Rıza Bey refikası Hanım	3	
Ürgüplü aşçı Ahmet usta refikası Hanım	1	
Banka müdürü Hilmi Bey refikası Hanım	1	50
Tapu müdürü Şükrü Bey refikası Hanım	1	
Müezzin İbrahim Efendi refikası Hanım	1	
Belediye reisi Hadi Bey refikası Pakize Hanım	1	50
Ateş-zade Sadı Bey refikası Dildare Hanım	2	
Eczacı Vasıf Bey refikası Naciye Hanım	2	
Encümen azasından Halil Bey refikası Emine Hanım	1	
Encümen azasından Halil Bey kerimesi Dürdane Hanım	1	
Mahkeme azasından Salim Bey refikası İfakat Hanım	1	

Banka muhasebecisi Muhlis Bey refikası Şadiye Hanım	1	
Banka evrak mukayyidi Refet Bey refikası Semiha Hanım	1	
Mütekaid-i askeriyeden Ağâh Bey refikası Fahriye Hanım	1	
Müskirat inhisar memuru Ali Rıza Bey refikası Behiye Hanım	1	
Jandarma mülazımı Celal Bey refikası Sadiye Hanım	1	
Sabık mühendis Galip Bey refikası Cemile Hanım	1	
Alibuçuk-zade Hüsnü Bey refikası Sıddıka Hanım	1	
Hacı Osman Bey refikası Cevriye Hanım	1	
Kadı-zade İzzet Bey refikası Feride Hanım	1	
Kondüktör Nusret Bey refikası Bedia Hanım	1	
Makinist Tahir Bey refikası Remziye Hanım	1	
Tüccar Atıf Bey refikası Hanım	1	
Muhasebe-i Hususiye Müdürü Tevfik Bey kerimesi Hanım	1	
Muhasebe-i Hususiye Müdürü Tevfik Bey mahdumu Akşit Bey	1	
Cumhuriyet Mektebi Müdürü Kuddusi Bey refikası Mübeccel Hanım	1	
Mahkeme Başkâtibi Bayram Ali Bey refikası Hanım	1	
Tüccardan Hacı Esat Efendi kerimesi Hanım	2	
Kütüphane memuru Ramazan Bey refikası Vuslat Hanım	1	
Tedrisat müfettişi Mithat Bey validesi Hanım	1	
Tedrisat müfettişi Mithat Bey refikası Hanım	1	
Encümen kâtibi Mehmet Bey refikası Hanım	1	
Jandarma Bölük Kumandanı Nusret Bey refikası Hanım	1	
Tütün inhisar memuru Rusuhi Bey refikası Hanım	1	
Tütün inhisar memuru Rusuhi Bey kerimesi Nebahat Hanım	1	
Baytar müfettişi Hüsnü Bey refikası Hanım	1	
Sabık muallim[e] Sabriye Hanım	1	
Mütekait Yüzbaşı Hakkı Bey refikası Hanım	1	
Mühendis Ragıp Kemal Bey mahdumu Fazıl Bey	1	
Telgraf ve Posta Müdürü Şakir Bey refikası Fatma Hanım	1	
Raşit Efendi refikası Heymune? Hanım	1	
Tahsildar Memduh Efendi refikası Hanım	1	
Jandarma mülazımı Ali Rıza Bey refikası Ayşe Hanım	1	
Muallim Hasan Bey refikası Hanım	1	
Dava vekili Hasan Bey refikası Zehra Hanım	1	
Sandık emini Tahsin Bey refikası Hanım	1	
Eşmekaya Muhtarı Hacı Bey refikası Hanım	1	
Şirket ustası Yakup Efendi refikası Hanım	1	
Tekeli-zade Yakup Efendi refikası Hanım	1	
İmaretli Mehmet Efendi validesi Hanım	1	
İmaretli Mehmet Efendi refikası Hanım	1	
Ziraat müdürü Saib Bey refikası Hanım	1	
İşkân memuru Rıza Bey refikası Zehra Hanım	1	
Zafer Mektebi Müdürü Osman Nuri Bey refikası Nesime Hanım		50
Hükümet tabibi Ferit Bey refikası Hanım		50
Mühendis Galip Bey refikası Hanım	1	
Orta Mektep talebesinden Sahire Hanım		50
İcra memuru Tahsin Bey refikası Hanım	1	

Belediye kailesi? HAdiye? Hanım	1	
Muallim Ahsen Hanım		50
Hazine vekili Tefvik Bey refikası vekilini Hanımlar	1	
Tedrisat müfettişi Halil Bey refikası Hanım		50
Tüccardan Hacı Besim Efendi refikası Hanım		50
Mütekait tabur kâtibi Rıza Efendi refikası Hanım		50
Avukat İzzet Bey refikası Ümmühan Hanım	1	
Veysel ağa-zade Hicabi Bey refikası Hanım	1	
Osman Bey-zade Fuat Bey refikası Hanım		50
Jandarma başçavuşu Nihat Efendi refikası Nefise Hanım		50
Kozana mübadil muhacirlerinden dul Saime Hanım		50

Çocuklara yardım yapılması ve yapılan yardımların Cemiyet'e ulaştırılması önemli bir iştir. Bunun için pek çok kişi adeta seferber olmuştur. 1931 Ekim'indeki bir haberde "Fakir Çocuklara Yardım" başlığı altında Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafından çocuklara ve cemiyete yapılacak yardımlar konusunda toplantı yapılmıştır. Himâye-i Etfâl'e herkesin destek olması kararlaştırılırken, cemiyete bağış ve yardımlar için üç ayrı heyet belirlenmiştir. *Hanımlar Heyeti* muallimelerden (kadın öğretmenlerden) oluşmuştur: Malike, Mediha ve Kadriye hanımlar kadınların vereceği bağış ve yardımı toplamakla görevlidir. *Halk Heyeti*: Müftü Sadık Efendi, Gazi Mektebi başmuallimi Mustafa Naci ve Zafer Mektebi başmuallimi M. Emin Beyler halkın vereceği bağış ve yardımları toplamakla görevlidir. *Memur Heyeti*: Matbaa müdürü Rıza Bey ve İlk Tedrisat Müfettişi Turgut Bey ise memurların vereceği yardım ve bağışları toplayıp Cemiyet'e teslim etmekle görevlendirilmiştir. Heyetler oluşur oluşmaz hemen faaliyete başlamışlardır. 1929'da dünyanın tamamına yakını sarsan ekonomik bir kriz vardır ve etkisi hemen geçmemiştir. 1929'da Amerikan Borsası'nın çökmesiyle başlayan kriz kısa sürede Avrupa'ya ve endüstriyel ilişkilerin hâkim olduğu diğer bütün bölgelere sıçramış, bu krizden genç Türkiye Cumhuriyeti de etkilenmiştir (Turhan, 2007, s. 82).

Cemiyet üyeleri ilk iş olarak Aksaray merkezde orta ve ilk mektepte yardıma muhtaç olan 300 öğrenciye elbise konusunu halletmek istemişlerdir. Bunun için 100 kat elbise, 100 çift ayakkabı ısmarlanmıştır. Cumhuriyet Bayramı'na bunların yetiştirilmesini istemektedirler. Ki, bayramda yeni elbiselerle çocukların sevindirilmesi hedeflenmiş (AVG, 21 Teşrinievvel 1931: 1). 1932'deki 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı öncesinde yine çocukların elbise ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. 175 çocuk için elbise ısmarlanmıştır (26 Birinciteşrin 1932, s. 2).

Böyle bir zamanda Aksaraylılar ellerinden geldiğince kimsesiz, fakir çocuklar için maddeten ve manen destekte bulunmuşlar ve Cemiyet'e para yardımında bulunmuşlardır. Destek olanlara teşekkür edilirken

...muhterem memurin ve Aksaray halkına, esnaf ve tüccarları bizzat dolaşarak iane dercinde bulunan muhterem Müftü Sadık Efendi ile başmuallim Mustafa Naci, M. Emin ve müsamerede fedakârâne muavenette bulunan başmuallim Osman Nuri Beylere, evleri dolaşarak iane toplayan Kadriye, Malike ve Mediha hanımefendilere, müsamerede Cemiyet lehine fedakârlıkta bulunan Refik Bey Kumpanyası'na aleni şükranlarımızı sunarız ifadeleri tercih edilmiştir (AVG, 28 Birinciteşrin 1931: 2). 1931 yılının sonunda Cemiyet'in yapacağı toplantıya yardımda bulunan memurlar, esnaflar davet edilmiştir (AVG, 30 Kânunuevvel 1931, s. 4).

Cemiyete sağlanan gelirlere

1927 yılında, Haziran'ın 17'sinde Karasu Mevkii'nde başlayacak İlkbahar At Koşusu'ndan elde edilecek gelirin bir kısmının Himâye-i Etfâl ve Tayyare Cemiyeti'ne (AVG, 8 Haziran 1927:

3) aynı yılın Ekim'in 15'inde yapılacak yarışın gelirinin bir kısmının ise Himâye-i Etfâl ile birlikte Türk Ocağı'na verileceği öğrenilmektedir (AVG, 14 Eylül 1927 s. 4). Sinema işletmesinin gelirinin bir kısmı da Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne verilmektedir (AVG, 13 Mayıs 1931: 3). Zekât ve fitrelerin verileceği kurumlardan birisi de Himâye-i Etfâl Cemiyeti olduğundan böyle bir gelirden de bahsedilebilir (AVG, 3 Şubat 1932, s. 2). Yardım pulları ve tebrik kartları satışlarından da kâr elde edilmiştir (Tekeli, 2008, s. 57).

23 Nisan'da bayram sonrası yayımlanan gazetede Himâye-i Etfâl önderliğinde rozet satıldığı ve 25 lira 90 kuruş hasılat elde edildiği kayıtlıdır. Cömertliğiyle bilinen mebus Vehbi Bey de 100 lira yardımda bulunmuştur. Bu yardımseverlik için Aksaray Maarif memuru Hakkı, Vehbi Bey'e alenen teşekkür etmiştir (AVG, 27 Nisan 1927, s. 1). 23.10.1933 tarihli belgede, Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nce Almanya'dan 300 adet madeni rozet getirilmesiyle alakalı bilgi bulunmaktadır (BCA, 30-18-1-2-40-74-14). Bu rozetlerden Aksaray'a ya da başka yere gönderilen var mıdır tespit edilememiştir.

*Aksaray Vilayet Gazetesi'*nde çocukların faydasına pek çok haber mevcuttur. Dönemin en önemli eğlencelerinden, sosyal etkinliklerinden birisi şüphesiz tiyatrodur. Bir haberde "*Himâye-i Etfâl'in mekteplerde iâşe ve ilbas ettirdiği bîkes çocuklar menfaatine yarın akşam Cumhuriyet Mektebi'nde bir müsamere verilecektir. Fakir ve kimsesiz çocuklarımızın muavenetine koşmak hepimizin borcu olduğu için muhterem halkımızın müsamereye seve seve iştirak edeceğini ümit ediyoruz*" denilmektedir (AVG, 4 Nisan 1928, s. 1).

1928 Kasım'ında Himâye-i Etfâl Cemiyeti yararına olacak müsamere şöyle duyurulmuştur: "*Cuma günü öğleden sonra hasılatının en çoğunu Himâye-i Etfâl Cemiyeti ne terk etmek üzere Şenyuva Spor Kulübü tarafından Cumhuriyet mektebinde gayet güzel ve istifadeli bir müsamere verilecektir genç sporcularımızın kuvvetlendirilmesi ve bilhassa yetimlerimize muavenet için bu müsamereye iştirak hepimize borçtur*" (AVG, 7 Teşrinisani 1928, s. 3).

30 Ağustos 1929'daki Zafer Bayramı'nın kutlanmasında bir müsamere düzenlenmiştir. Habere göre 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı'nda Vali Yusuf Ziya Bey rahatsız olduğu için bayram Mektupçu Hilmi Bey'in başkanlığında Askerlik Şubesi'nde kutlanmıştır. Elektrikle tenvirat ve tezyinat ile fener alayı yapıldıktan sonra Himâye-i Etfâl Cemiyeti menfaatine cambaz müsameresi seyredilmiştir. Himâye-i Etfâl Cemiyeti menfaati için verilen bu müsamereden safi olarak 72 lira 98 kuruş hasılat temin edilmiştir (AVG, 4 Eylül 1929, s. 1).

Cemiyete maddi katkı sağlaması için balolar tertip edilmiştir. Bu baloların daha gösterişli olması için de elden gelen gayret gösterilmiştir. Aksaray'da olmayan ve ihtiyacı hissedilen malzemeler başka yerlerden temin edilme yoluna gidilmiştir. 1929 Ekim'indeki balo için Konya'ya levazım tedarikine gidilmiştir (AVG, 29 Birinciteşrin 1929, s. 2). Cemiyetin bu gayretleri takdir görmüştür. Vali olmadığında vekâlet eden Mektupçu Hilmi *Aksaray Vilayet Gazetesi'*nde "Teşekkür" başlığı altında bir ilan verdirmiştir (AVG, 20 İkinciteşrin 1929:2). "*Vilâyetimizde müteşekkil cemiyetler arasında bu sene en ziyade faaliyet gösteren Himâye-i Etfâl şubemizin müteşebbis ve faal reisi eczacı vasıf ve veznedarı Ali Ulvi beylere beyanı teşekkür ederken milli, vatani cemiyetlerimizin aziz mümessillerinin her gün daha mütezayit bir iman ve kuvvetle sarfı mesai etmelerini bilhassa temenniye şayan bulurum*".

*Aksaray Vilayet Gazetesi'*nde "*Himâye-i Etfâl Menfaatine Tiyatro*" başlığı altındaki haberde Halk Tiyatrosu'nun bir oyunundan bahsedilmektedir (AVG, 20 İkinciteşrin 1929, s. 2).

23 Ekim 1931 akşamında Himâye-i Etfâl Cemiyeti menfaatine olmak üzere tiyatrodaki fevkalade zengin bir müsamere verileceği haberi bulunmaktadır (AVG, 21 Teşrinievvel 1931,s. 3). Gazetenin bir hafta sonraki nüshasında "Müsamere Parlak Oldu" başlığı altında Himâye-i Etfâl menfaatine verilen müsamerenin pek parlak ve samimi olduğu, toplanan 91 liranın 61 lirasının Cemiyet'e verildiği yazmaktadır (AVG, 28 Birinciteşrin 1931, s. 2).

23 Nisan Çocuk Bayramları ve Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti

23 Nisan 1928'de yayımlanan *Aksaray Vilayet Gazetesi* bu sayısını “*Fevkalade Nüşa*” olarak çocuklara armağan etmiştir. “Bugün sevgili yavrularımızın bayramı olduğu için gazetemizi fevkalade olarak çıkarıyoruz. Bu nüshamızın bedeli 10 kuruştur. 7.5 kuruşunu Himâye-i Etfâl Cemiyeti’ne vereceğiz. Bu nüshamızı memnuniyetle alacağınızı ve bildiklerinize aldıracağınızı kuvvetle ümit ediyoruz” diyerek ithaf ettiği nüshanın tamamı çocuklara yöneliktir. Çocuklar için hazırlanan programın maddelerinden biri “Kırda Himâye-i Etfâl Merkezi tarafından yetim çocuklara ziyafet, müsabakada kazanan mini minilere mükâfatlar verilecektir” şeklindedir. Kırda yapılacak oyun programı şöyledir:

Bayrak koşusu, patates yarışı, çuval yarışı, hareket-ı bedeniye, voleybol müsabakası, elma yarışı, atlamalar, yüksek atlama, üç adım uzun atlama, bir adım uzun atlama, mukavemet yarışı, yumurta yarışı, top baştan-elden ele koş başa binsin, iğne yarışı, top bacak arasından tek sıra derin kolda iken arkaya doğru muntazam bir surette götürülmesi, güreşler, halat, sürat koşusu, kırmızı-beyaz, esir almaca, eş yetiş, uçurtma müsabakası, sıçra kurtul, ip atlama müsabakaları (çift ve tek iple), nişan atma müsabakası.

Ayrıca, “oyun aralarında ilkbahara ait müsait vakit buldukça şarkılar söylenecektir” notu da eklenmiştir (AVG, 23 Nisan 1928, s. 4).

1929 yılının 23 Nisan Bayramı’nda çıkan gazetede çocukların yarınlar için ne kadar önemli olduğu ve yarınlara sahip çıkılması gerektiği vurgulanmıştır (AVG, 23 Nisan 1929, s. 1). Yine bu gazeteden Himâye-i Etfâl Cemiyeti’nin Cumhuriyet Mektebi’nde zengin bir müsamere düzenlediği öğrenilebilir. “*Muhterem Katil*” isimli piyesten elde edilen 150 lirayla 30 öğrenci (20’si erkek 10’u kız) giydirileceği yine bu haberde kayıtlıdır (AVG, 23 Nisan 1929, s. 2).

Bir hafta sonraki gazetede Himâye-i Etfâl Cemiyeti Reisi Vasıf Bey çocuklar için gayret gösterenlere teşekkür etmiştir (AVG, 1 Mayıs 1929, s. 3). Cemiyet sadece 23 Nisan haftasında değil, senenin başka günlerinde de Himâye-i Etfâl Cemiyeti yararı için tiyatro faaliyetleri organize etmiştir (AVG, 20 İkinciteşrin 1929, s. 2). Yukarıda da izah edilmeye çalışıldığı gibi Çocuk Bayramı ile Himâye-i Etfâl birebir ilişkilidir. Çocuk Bayramı için yapılan kutlamalarda cemiyetin başkanı Vasıf Bey çok gayret göstermiştir (AVG, 1 Mayıs 1929, s. 1).

1930 senesinin 23 Nisan Bayramı için *Aksaray Vilayet Gazetesi*’nin tercih ettiği başlık “*Çocuk Bayramı ve Haftası Neşeli Geçti*” olmuştur. Ülkenin her tarafında olduğu üzere Aksaray’da da Çocuk Bayramı ve Türk’ün tekrar yeni doğuş tarihinin kutlandığı ve pek neşeli geçtiği yazılıdır. Çocuk Bayramı Haftasının ilk gününde Aksaray Belediyesi’nin güney tarafında (Aksaray Valiliği ile Belediye arasındaki yol) tak kurulduğu ve bu takım da öğrenciler tarafından süslendiği kayıtlı olan haberde ayrıca manda arabasının çok güzel şekilde süslendiği de yazılıdır. Halkın katılımı çok yüksek olmuştur. Askeri ve sivil memurlar, tüm okullar ve öğrenciler süslenen bu takım yakınında toplanmışlardır. Dönemin protokol üyeleri konuşmalar yapmıştır. Vali Yusuf Ziya Bey çocukların bayramını kutladıktan sonra o günlerin en iyi hatiplerinden olan Doktor Tahsin Bey hararetle ve ateşin bir konuşma yapmıştır. Himâye-i Etfâl Cemiyeti’nin amacını, 23 Nisan Çocuk Bayramı’nın önemini anlattıktan sonra bilhassa Himâye-i Etfâl’e karşı vicdanî, insanî, millî vazife ve borçların ne olduğunu izah etmiştir. Tüm ülkelerin, medeniyetlerin ittifak ettiği gibi Türkiye’de de çocuklara temiz yer, temiz gıda, temiz bakım, temiz bahçe, temiz muhit sağlamanın mecburiyetini anlatmıştır. Himâye-i Etfâl Cemiyeti’nin ciddi anlamda önemsenmesi gerektiğini vurguladıktan sonra Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi’nin reisi Vasıf Bey de yavruların bayramına iştirak eden zevata teşekkür etmiştir. Kimsesiz çocukların herkesin çocuğu olduğunu, bu çocukların her türlü desteği hak ettiğini, yardımların artarak devam etmesini rica etmiştir. Merasimden sonra şehir merkezindeki

okullar ziyaret edilmiştir. Günün gecesinde ise fener alayı düzenlenmiştir. Bütün hafta müddetince muhtelif eğlenceler yapılmış ve müsamereler tertip edilmiştir (AVG, 30 Nisan 1930, s. 1). Bu etkinliklerde çocukların tezahüratından, yapılan konuşmalardan etkilenen Aksaray Vilayeti Jandarma Merkez Karakol Komutanı Arapsunlu Ahmet Hamdi Çavuş maaşının az olmasına rağmen ayda 1 lira bağış yapacağını Vasıf Bey'e bir tezkereyle bildirmiştir. Aksaray Vilayet Gazetesi de bu haber için "Hamiyetli Bir Jandarma" başlığını tercih etmiştir (AVG, 30 Nisan 1930, s. 3). Ayda 1 lira bağış yapanların Cemiyet'in azalığına kabul edildiği yine gazeteden öğrenilmektedir (AVG, 7 Mayıs 1930, s. 2).

1931 senesinde de başta Vasıf Bey'in ve diğer emektarların gayretleriyle 23 Nisan haftası verimli bir şekilde değerlendirilmiştir (AVG, 6 Mayıs 1931, s. 4). Cumhuriyet Mektebi'nden 7-8 yaşlarındaki Nusret isimli çocuk Himâye-i Etfâl'in ve bu cemiyete yapılacak yardımların önemi hakkında konuşma yaptıktan sonra kumbarasından çıkardığı parayı cemiyete bağışlamıştır. Buradaki mesaj net ve derindir: Hem çocuk olmasına rağmen harçlıklarından biriktirdiğiyle yardımda bulunabiliyor hem de kumbarasından çıkarılan para herkese tasarrufu bir daha hatırlatıyor. Aynı senenin Ekim'inde Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaraylılara yardımlarından dolayı alenî teşekkür etmiştir. Bu ifadeler ve isimleri aynen şöyledir:

Şu dar ve buhranlı zamanda bî-kes ve fakir yavruları düşünerek cemiyete yardımda bulunan muhterem memurun ve Aksaray halkına, esnaf ve tüccarları bizzat dolaşarak iane dercinde bulunan muhterem Müftü Sadık Efendi ile başmuallim Mustafa Naci, M. Emin ve müsamerede fedakarane muavenette bulunan başmuallim Osman Nuri beylere, evleri dolaşarak iane toplayan M. Kadriye, Malike ve Mediha hanımefendilere, müsamerede Cemiyet lehine fedakârlıkta bulunan Refik Bey kumpanyasına alenî şükranlarımızı sunarız (AVG, 28 Teşrinievvel 1931, s. 2).

Gazetenin aynı sayısında "Müsamere Parlak Oldu" başlığı altında Himâye-i Etfâl Cemiyeti yararı için yapılan etkinlikteki yardımı da ayrıca yazmışlardır. Bu müsamereden Cemiyet'in hissesine 61 lira düşerken bunun 1960 kuruşunun Belediye Reisi Hadi Bey tarafından tiyatrodan toplandığı belirtilmiştir. Hadi Bey'in ayrıca CHF namına 20, kendi namına da 10 lira ve toplamda 91 lira verdiği de vurgulanmıştır (AVG, 28 Teşrinievvel 1931, s. 2).

1932'deki bayramda da Himâye-i Etfâl Cemiyeti kimsesiz çocuklara sahip çıkılması gerektiğini nutuklar haricinde tören alanında yeni elbiseleriyle halkı selamlayan çocuklarla göstermiştir. "Millî Hâkimiyet Bayramı Tezahüratla Kutlandı" başlıklı yazı/haberde Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi 23 Nisan dolayısıyla çocuk haftasının Aksaray'da da tezahüratla kutlandığı okunmaktadır. Saat dokuzda Orta Mektep bahçesinde toplanan mektepliler, Gazi ve Cumhuriyet caddelerinden geçerek belediye ile Ulu Cami arasındaki alana gelmişlerdir. İlk önce Orta Mektep Müdürü Seyfettin Bey ve Memleket Hastanesi Başhekimi Dr. Tahsin Bey konuşma yapmışlardır. Bazı öğrenciler de daha evvelden hazırladıkları konuşmalarını tamamladıktan sonra Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şube reisi Vasıf Bey hitap etmiştir. Konuşmasında 1932 senesinde geçen seneye göre daha fazla yardım olduğunu, daha fazla fakir ve kimsesiz çocuğun sevindirildiğini memnuniyetle belirtmiştir. Fakat bu yardımların ziyadeleşmesinin, Cemiyet'e daha çok vatandaşın üye olmasını rica etmiştir. Son olarak da Aksaray Valisi Yusuf Ziya Bey kısa bir konuşma yapmıştır. 23 Nisan'ın ne demek olduğunu, tarihi önemini izah ettikten sonra yarının büyükleri olan bugünkü yavrulara yapılacak yardımın ve himâyenin nasıl olacağını anlatmıştır. Program sonrasında tüm öğrenciler disiplin içerisinde yürüyerek okullarına dönmüşlerdir. Bugünkü tabirle protokol üyeleri, toplumun önde gelenleri akşama kadar okullarda öğrencileri ziyaret etmişlerdir. Gece fener alayı yapılmış ve Cumhuriyet Mektebi tarafından Orta Mektep konferans salonunda müsamere verilmiştir (AVG, 27 Nisan 1932, s. 1)

İzmir depremedeleri için yapılan yardımlar

31 Mart 1928'de meydana gelen İzmir depreminden² çok kısa bir süre sonra Aksaraylılar da zor durumdaki kardeşlerine yardım etmek için müsamere düzenlemişlerdir. "Galeyân-ı Hamiyet" başlığı altındaki haberde altı gün evvelinde belediye gazinosunda Himâye-i Etfâl menfaatine bir müsamere düzenlendiği ve Eczacı Vasıf Bey'in ateşin bir konuşma yaptığı kaydedilir. Bu yardımın amacı İzmir depremedelerine yardım edebilmektir. Haberde belirtildiğine göre on dakikada 824 lira bağış yapılmıştır. Haberdeki "Mini mini yavrular bile yardım edebilmek için çok samimi davranmışlardır" ifadesinden zor durumdaki kardeşleri için elinden geleni yapanların samimi ortamı tahmin edebilir (AVG, 11 Nisan 1928, s. 3).

Gazetede haberler arasında çocuklar için yemek ricasında bulunulduğu da kayıtlıdır. "23 Nisan'da Başlayacak Çocuk Haftasında" başlıklı haberde bu özel gün ve devam eden haftada kimsesiz çocukların daha çok hatırlanması için çalışmalar yapılmıştır. "Her lokanta sahibi her gün Himâye-i Etfâl'e bir ekmek parası verecek olursa gıdasız yavruların midesine sıcak yemek girecektir. Her fırsatta memlekete en büyük hizmeti yapmaktan çekinmeyen muhterem esnafın Himâye-i Etfâl'den de bu yardımı esirgemeyeceğinden eminiz" (AVG, 10 Nisan 1929, s. 2).

Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi Reisi Eczacı Vasıf Bey

Ele alınan dönemde, Cumhuriyetin ilk yıllarında Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi ile birlikte akla gelen Eczacı Vasıf Otyam'ın³ mevcut belge ve bilgilere göre tanıtılmasının isabetli olacağı düşünülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Aksaray'ın eczacısı Vasıf Otyam'dır. Vasıf Bey'den önce Yuvanaki adında bir Rum eczacı, onun gitmesinden sonra da Mümtaz Bey hizmet etmiştir (Perek, 1998, s. 29-30). Vasıf Bey, Aksaray'da uzun bir süre tek eczacıdır (Mektupçu, 1931: 21).

1297'de (1881/82) İstanbul'da doğan ve 1960'da yine İstanbul'da vefat eden Vasıf Bey Yemen'de 12 yıl boyunca savaşı, İstiklal Harbi'ne de katılmış bir askerdir⁴. Konya 2. Ordudan emekli olduktan sonra eczacılık yapmaya başlamıştır.

Kurtuluş Savaşı sonrasındaki günlerde Konya'ya, Aksaray'dan heyet gelir; "bizim bir eczanemiz var, gelin başına geçin, çalıştıkça ödersiniz borcunuzu" diye teklifte bulunurlar. Vasıf Bey de kabul eder ve askerlikten emekli olarak Aksaray'a gelmiştir (Yalçın, 16 Ağustos 2015). Aslen İstanbullu (Kuruçeşme) olan Vasıf Bey'in ilk eşi veremden dolayı perişanken haber alır ama Yemen'den İstanbul'a gelene kadar iki ay geçmiştir. Bu sürede eşi vefat ettiği için tekrar Yemen'e döner ve Beyşehirli Kolağası Osman kızı Naciye Hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten Nedim (1919-2008), Nusret (1922-2015), Sevim (1925?-2015), Fikret (1926-2015) ve Neşecan (?-2014) isimli çocuklar dünyaya gelmiştir (Yalçın, 16 Ağustos 2015).

Vasıf Bey'in hem Aksaray Vilayet Gazetesi'ndeki haberlerden hem de eski fotoğraflardan oldukça sosyal birisi olduğu anlaşılmaktadır. Türk Ocağı'nın azalarındandır (AVG, 25 Nisan

² Türkiye'nin birinci derece deprem kuşağı içindeki kentlerinden olan İzmir ve yakın çevresi tarihsel dönemde birçok yıkıcı depreme sahne olmuştur. Bu depremlerden biri de, 31 Mart 1928 Cumartesi günü saat 02.27'de meydana gelen ve 6.5 büyüklüğünde olan depremdir. 50 kişinin yaşamını yitirdiği depremin merkezi Torbalı'dır. Binlerce vatandaşın evsiz kalmasına neden olan deprem, tarih boyunca bölgenin ticaret merkezi olmuş İzmir kentinde de ağır hasar yaratmıştır (Tinal, 2009: 2229).

³ Soyadı hususunda ilginç bir hikâye vardır. "Refik Saydam bir gün Aksaray'a gelir; arkadaşını ziyaret eder. "Artur" soyadını aldığını öğrenince şaşırır. Eczacı Vasıf müziğe tutkundur; bir oğlu Nedim; nefesli ve telli sazlar; diğer oğlu Nusret; keman çalıyor. Eczacı Vasıf Arapça ve Fransızca biliyor; Almanca'yı da anlıyordu! "Ar"; sanat ve "tur" da tavaftı; "Artur" ise sanat tavaftı!". Fakat eczacı olan Vasıf Bey ilaç yaparken otlardan istifade ettiği için Vasıf Bey'e "Otyam" soyadı tavsiye edilir (Yalçın, 16 Ağustos 2015). Vasıf Bey ile arkadaş olan Refik Saydam'ın teklifidir bu. Belki de ısrarıdır.

⁴ 28 Mart 2020'de Vasıf Bey'in torunu Elvan Baransel ile yapılan görüşmesinde rütbesinin albay olduğunu belirtmiştir. Soner Yalçın, Vasıf Bey'in rütbesi için mülazım-ı evvel yani teğmen yazmaktadır.

1928: 3). Aksaray'da açılan Halkevi'nin temsil şubesinin iki azasından birisi yine Eczacı Vasıf Bey'dir (AVG, 11 İkincikanun, 1932, s. 3). Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin uzun dönem başkanlığını yürüten Eczacı Vasıf Bey çok hareketli ve neşeli birisidir. 1933'te yapılan 23 Nisan kutlamalarında eğlencenin bir noktası da Eczacı Vasıf Bey'in Halk Eczanesi'dir (AVG, 18 Nisan 1933, s. 6). Cumhuriyet Sineması bir müddet İl Özel İdaresi tarafından işletildikten sonra ihaleyle Eczacı Vasıf'a devredilmiştir. Vasıf Bey, aynı zamanda Hilal-i Ahmer'in de başkanı hayırsever bir kişidir. Vasıf Bey önceleri sinemadan elde edilen gelirlerin büyük bir kısmını Himâye-i Etfâl ve Hilal-i Ahmer'e aktarırken, daha sonraları gelirlerin tamamını bu cemiyetlere bağışlamıştır (Tekeli, 2009). Sıhhat ve İctimai Muavenet Müdürü Şükrü Bey, Aksaray Memleket Hastanesi'ne 25 adet beyaz emaye kapaklı tükürük hokkası hediye eden Aksaray Halk Eczanesi sahip ve mesul müdürü Eczacı Vasıf Bey'e alenen teşekkür etmiştir (AVG, 18 Eylül 1929, s. 3). Şükrü Bey'in bu teşekkürüne kayıtsız kalmayan Aksaray Vilayet Gazetesi de bir yazıyla Vasıf Bey'e müteşekkire olduklarını belirtmişlerdir.

Memleketimizin her tarafından hamiyetli halk tarafından hastanelere yatak, karyola, yemek takımı, koyun, yağ, pirinç, çamaşır, vesaire teberru edilir. Mektep ve hastanelere teberru ve yardım insanî ve içtimaî bir vazifedir. Avrupa'daki zengin ve fakat hamiyeti adamlar bütün masrafları kendilerine ait olmak üzere mektep ve hastaneler açarlar. Büyük ve mühim masraflara katlanırlar. Az zaman sonra vatanımızda da zenginlerimizin böyle yapacaklarına şüphesizdir ki eminim. Aksaray'ımızda 5-6 ay evvel açılan hastaneye ilk hususî muaveneti muhterem Eczacı Vasıf Bey'den görüyor. Vasıf Bey kardeşimizin milli, vatani ve içtimai teşekküllerimize daima her vesile ile muavenet ettiğini görüyorum. Bu hamiyetli kardeşimize biz de teşekkür ederiz. Çok zengin olmayan ve fakat yardım etmesini bilen ve her vesile ile yardımı düşünen Vasıf Bey'in bu muaveneti bittabi kâfi gelmez. Gönül arzu eder ki daha çok zengin olan hamiyetperver halkımız daha esaslı yardımlar yapsınlar. Şimdilik hastane ve mektep yaptırmak ve açmak gibi büyük fedakârlıklara katlanamıyorsak da mevcut hastane ve mekteplerimize mümkün olan yardımı yapmalıyız. Hamiyetsever zenginlerimizin bu işlerde de yardımlarının ibzalını temenni ederiz (AVG, 18 Eylül 1929, s. 3-4).

Cumhuriyetçi bir şahsiyet olan Vasıf Bey, Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından sonra Ulu Cami ile belediye arasındaki meydanda bir konuşma yapmıştır. 11 Kasım 1938'de Aksaray meydanında yapılan törende en can alıcı konuşmayı Eczacı Vasıf Bey'in yaptığı o tarihte ilkokulda öğrenci olan Fazilet Berksoy'dan öğrenilmektedir. Yine Berksoy "Atatürk'ün vefatından bir gün sonra meydanda yapılan konuşmalar esnasında Vasıf Bey ağlarken saçlarını da yoluyordu, hiç unutamıyorum bu sahneyi" diye eklemektedir (25.04.2014 tarihli görüşme).

SONUÇ

Özellikle fakir ve kimsesiz çocukların korunması sadece devletlerin değil insanların da ferdi bir mükellefiyetidir. Türklerin tarihinde de çocukların korunmasıyla alakalı farklı ve örnek hadiseler vardır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olarak bilinen Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin hikâyesi kısa değildir. 1910'lu yılları savaşa geçiren Anadolu'nun son mücadelesi Kurtuluş Savaşı'dır ve bu savaş kazanılmıştır. Türk Milleti kendini yetiştirmiş kaliteli nüfusun çoğunu kaybetmiştir. Bu yitkilerden geriye kalan çocuklar da hem devletin hem milletin emaneti olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sosyal hizmet kurumu olan Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin Aksaray Şubesi teşkilatlanmasını diğer vilayetlerle neredeyse eş zamanlı yapmıştır. Himaye-i Etfâl Cemiyeti'nin Aksaray Şubesi hakkında bilgi kaynağı özellikle *Aksaray Vilayet Gazetesi*'dir. 1926 Ekim'inde yayımlanmaya başlanılan gazete 1933'te kapanmak zorunda kalmıştır. Aynı yıl çıkarılan bir kanunla Aksaray'ın vilayetliği lağvedilmiştir. Aksaray'ın haber kaynağı olan ve cumhuriyetin ilk yıllarında Aksaray'ın

hafızası gazete kapandıktan sonra şehir adeta karanlığa gömülmüştür. 1933'ten sonraki yıllarda başta Himaye-i Etfâl Cemiyeti olmak üzere şehirden haber yok gibidir. Niğde'ye bağlanmış olan Aksaray kazası hakkındaki çok az bilgi kırıntısı içerisinden ancak yukarıdaki tespitler yapılabilmektedir. 1926-1933 arasındaki haberler ışığında şu rahatlıkla söylenebilir ki Aksaray'da fakir ve kimsesiz çocukların barınması, yemesi-içmesi ve en iyi şekilde eğitim alabilmesi için Aksaraylılar ellerinden geleni yapmıştır. Aksaray'daki önemli cemiyetlerden olan Himaye-i Etfâl'in daha etkili olabilmesi için toplumun her kesiminden insanlar gayret göstermiştir. İyi niyetli ve gayretli insanlardan biri olan ve Cemiyet'in başkanlığını yapan Eczacı Vasıf Bey'in hizmetleri takdire şayandır. Sonraki dönemlerde elbette kurum için çalışanlar oldu ama Ömer Kâşif Nalbantoğlu (1901 Bulgaristan-1978 Aksaray) kimsesiz çocuklar için ciddi anlamda fedakârlık yapanlardan birisidir.

Ne yazık ki Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aksaray İl Müdürlüğü'nün internet sitesinde (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/aksaray>) Himaye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi hakkında kısacık bir bilgi bile bulunmamaktadır. Halbuki Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Şubesi'nin kuruluşundan günümüze tarihçesinin Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aksaray İl Müdürlüğü'nün internet sitesinde yer alması kurumsallık ve kadirşinaslık adına önemlidir.

SUMMARY

When it comes to the institution that protects children in Turkish history, Himaye-i Etfâl, whose current name is the Child Protection Agency, is undoubtedly. The Turks lived in an accelerated way at the end of the 19th century and the end of the 20th century. The Turkish Nation remained in speed and sadness in this process. As a result of the wars that started with Tsarist Russia and Greece at the end of 1800s, the balance of the Ottoman Empire was deteriorated well. In the early 1900, domestic politics became even more intricate. There are still incidents that cannot be understood or resolved. II. Declaration of the Constitutional Monarchy, the abolition of Abdulhamid, the World War I and the War of Independence, right after the Tripoli and Balkan Wars. Under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, came out of a very important struggle with victory and pride. The early 1920s were still very active and difficult, but still tomorrow, that is, children were considered. Because most of the grown population lost in the war. The republic, declared in 1923, is also the beginning for children. The story of the Himâye-i Etfâl Society, founded in 1921, is very important.

It is recorded in the document dated 26.11.1921 that the Himâye-i Etfâl Society, which is located in Ankara, is in the public interest. Following the declaration of the Republic and the successful struggle from the National Struggle, ensuring that children do not die and survive from hunger, poverty and neglect has been the primary policy of children. For this purpose, Himâye-i Pediatric Society, the new name with Turkey Child Protection Agency's activities are supported by central government. In a document belonging to 1925, it was mentioned that zakat was given to Himâye-i Etfâl Society and aid was given by the mufti.

In his words, in the Himâye-i Etfâl Society, he is one of the signatories who made his name. The most important work in Umay's life, which fits very well in his life between 1885-1963, is the work he spent on children. Because Dr. Fuad Umay is one of the first names that comes to mind when it comes to the Himâye-i Etfâl Society.

The roots of institutionalized society during the late Ottoman period extends to the Republic of Turkey. Especially one of the branches of the Himaye-i Etfâl Cemiyeti, which has accelerated its organization since the first quarter of the 20th century, is in Aksaray city. It is seen that the society, which aims to help the children with hope and tomorrow, especially poor and lonely children, to grow under better conditions and to receive higher quality education.

The protection of especially poor and lonely children is an issue that is important not only to the states but also to everyone who has not forgotten the humanity. There are different and exemplary events related to the protection of children in the history of Turks. The story of the Himaye-i Etfâl Society, known as the Social Services and Child Protection Agency, is not short. The last struggle of Anatolia, which spent the 1910s with war, is the War of Independence, and almost all of the Turks have gained a very important victory but they have lost significant losses. It has lost most of the self-educated quality population. The remaining children from these losses have been the trust of both the state and the nation. Patronage is the first social service institutions of the Republic of Turkey Himaye-i Pediatric Society Aksaray Department has proceeded almost simultaneously with the other provinces of the organization. The source of information about the Aksaray Branch of the Patronage Etfâl Society is the Aksaray Vilayet Newspaper, especially - perhaps the only one. The newspaper, which started to be published in October 1926, had to close in 1933. Because, in this year, the province of Aksaray was abolished by a law issued in the same year in 1933. The news source of Aksaray, Aksaray's memory, which was the memory of Aksaray in the first years of the republic, was closed to the darkness after the newspaper was closed.

In the years after 1933, there is no news from the city, especially the Himaye-i Etfâl Cemiyeti. The information related to the Society was meticulously scanned in very few pieces of information about the Aksaray county connected to Niğde. In the light of the news between 1926-1933, it can be easily said that Aksaray people have done their best to accommodate the poor and homeless children in Aksaray, to eat and drink and to get the best education. People from all segments of the society have worked hard to make Himaye-i Etfâl, one of the most influential societies in Aksaray, more effective. The services of Pharmacist Vasif Bey, who is one of the well-intentioned and zealous people and chaired by the Society, is admirable. In the first years of the republic, Aksaray's pharmacist was Vasif Otyam. A Greek pharmacist named Yuvanaki served before Vasif Bey, and Mümtaz Bey served after his departure. Vasif Bey served as a sole pharmacist for a long time in Aksaray. After him, one of his sons performed the same profession.

It is understood that Vasif Bey is quite a social person both from the news in Aksaray Vilayet Newspaper and from old photographs. One of the two members of the representative branch of the Community Center opened in Aksaray is Pharmacist Vasif Bey. The head of the committee is Emin Bey, a teacher of the Middle School Riyadh. Eczacı Vasif Bey, who is the long-term president of the Himâye-i Etfâl Society, is a very active and cheerful person. A point of entertainment in the 23 April celebrations held in 1933 is Pharmacy Vasif Bey's Public Pharmacy. After the Republican Cinema was operated by the Special Provincial Administration for a while, it was transferred to the Pharmacist Vasif by tender. Vasif Bey is also the philanthropist of the head of Hilal-i Ahmer. While Vasif Bey used to transfer most of the revenues from cinema to Himâye-i Etfâl and Hilal-i Ahmer, he later donated all of the revenues to these societies. Şükrü Bey, the Director of Health and Internal Affairs, thanked Aksaray Public Pharmacy, Pharmacist Vasif Bey, the owner and responsible manager of Aksaray Public Pharmacy, who presented 25 white enameled spittoon gifts to Aksaray Memleket Hospital. Aksaray Vilayet Newspaper, who did not remain indifferent to Şükrü Bey's thanks, also thanked Vasif Bey in an article.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri**

- BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)
 BCA, 30-18-1-2-40-74-14 . BCA, 30-18-1-1-4-39-3.
 BCA, 490-1-0-0-1-2-15. BCA, 30-18-1-1-28-21-5.
 BCA, 51-0-0-0-13-112-19 . BCA, 30-18-1-1-4-46-17.
 BCA, 51-0-0-0-14-122-5. BCA, 51-0-0-0-2-6-20.
 BCA, 51-0-0-0-13-114-25.

Sürelî Yayınlar⁵

- Aksaray Vilayet Gazetesi (AVG)
 Resmî Gazete

Kitaplar/Tezler

- DELİALİOĞLU, M. (2009). *Himâye-i Etfâl Cemiyeti ve Eğitim Boyutu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
 DENİZ, B. (2019). *Dr. Fuad Umay ve Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
 MEKTUPÇU HİLMİ (1931). *Aksaray Tarihçesi*, Aksaray: Aksaray Vilayet Matbaası.
 OKAY, C. (1999). *Belgelerle Himâye-i Etfâl Cemiyeti (1917-1923)*, İstanbul: Şule Yayınları.
 PEREK, Faruk Zeki (1998), *Büyük Devrim Çağında Aksaray (1910-1930)*, İstanbul: Yayınevi yok.
 SARIKAYA, M. (2005), *Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti (1921-1935)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü, Erzurum.

Makaleler

- SARIKAYA, M. (2007). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 34, 321-338. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33100>.
 SARIKAYA, M. (2003). Savaş Yıllarında Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin Çocuk Misafirhanesi ve Çocuklar, *Atatürk Dergisi*, 3, 193-203. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26085>.
 TINAL, M. (2009). 1928 (Torbali) İzmir Depremi, *HistoryStudies*, C.4, 8, 2229-2243. Erişim adresi: <https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/79199/makaleler/4/8/arastirmax-1928-torbali-izmir-depremi.pdf>.
 TURHAN, R. (2007). 1929 Ekonomik Krizinin Türk Basınına Yansımaları, *Sosyoloji Dergisi*, 14, 81-100. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4124>.
 UMMANEL, A. (2017). Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti Yayınlarından Bir Kartpostalın Çocuk Hakları Bağlamında İncelenmesi, *Elementary Education Online*, 16(1), 245-255. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1176527>.

Elektronik Kaynaklar

- <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/hakkimizda/tarihce/> (15.03.2020/11:19)
http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/Evraklar/Bel_Mtf_025880.pdf (15.03.2020/12:13)
http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/Kartpostal/Krt_028439.pdf (15.03.2020/14:26)
<http://fikret-otyam-i-bir-de-benden-dinleyin-sozcu-gazetesi-soner-yalcin-16-agustos-2015>
 (28.03.2020/11:33)
<https://www.haberaksaray.com/omer-kasif-nalbantoglu-6002.html> (28.03.2020/16:44)

Görüşülen Kişiler

- Elvan Baransel, Fikret Otyam'ın kızı (görüşme tarihi: 28 Mart 2020)
 Fazilet Berksoy, emekli memure, (görüşme tarihi: 25.04.2014)

⁵ Gazetelerin künyeleri metin içerisinde gösterilmiştir.

EKLER

Vasıf Bey'in eczanesi Aksaray'da uzun yıllar tekti ve bu binanın üzeri Himâye-i Etfâl'in merkezidi. Fotoğraf 1930'ların başındaki bir tarihine aittir. Sol baştaki kişi Vasıf (Otyam) Bey'dir. (M. Fırat Gül Özel Arşivi)

Himâye-i Etfâl Cemiyeti Aksaray Merkezi'nin düzenlediği bir miting (Aksaray Belediyesi eski başkanlarından (1989-1994) Memiş Akın'dan temin edilmiştir)

1921'de yeniden kurulan Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin yönetiminde yer alan Vehbi Bey (solda) memleketi olan Aksaray'da da oldukça cömert davranarak örnek bir şahsiyet olmuştur. Özellikle Himâye-i Etfâl Cemiyeti'ne, Hilal-i Ahmer'e önemli yardımlarda bulunmuştur. Makalede kendisinden bahsedilen Eczacı Vasıf Bey'in (sağda) fotoğrafını ressamlığı, gazeteciliği başta olmak üzere pek çok yönüyle meşhur oğlu Fikret Otyam çekmiştir.

Aksaray'a çok önemli hizmetleri olan cömert işadama M. Vehbi Bey (Çorakçı)

Cömert, mütebessim, münevver
Eczacı Vasıf OTYAM

Himâye-i Etfâl Cemiyeti propaganda kartlarından biri (İBB Atatürk Kitaplığı'ndan).

1926 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından basılan kartpostal (Ummanel, 2017:249) (Pankartlardaki ifadeler/sloganlar metin içerisinde açıklanmıştır)